

حکمت و فقه روزه

همراه با

مسایلی درباره زکات فطر

تألیف:

عبدالعزيز قاضي زاده

نام کتاب: حکمت و فقه روزه (همراه با مسائلی درباره زکات فطر)
نویسنده: عبدالعزیز قاضی زاده
ناشر: انتشارات حقیقت
تیراژ: ۳۰,۰۰۰
سال چاپ: ۱۳۸۷ هـ ش برابر با شعبان ۱۴۲۹ هـ ق
نوبت چاپ: اول
آدرس ایمیل: En_Haghighat@yahoo.com

www.ageedeh.com

www.ahlesonnat.net

www.isl.org.uk

www.islamtape.com

سایت‌های مفید:

فهرست مطالب

ص	عنوان	م
۴	مقدمه	۱
۶	آیات روزه، بقره: ۱۸۳-۱۸۷	۲
۱۱	حکمت روزه	۳
۱۲	فایده‌های روزه	۴
۱۴	فقه روزه	۵
۲۱	سنت‌های روزه	۶
۲۳	آداب روزه	۷
۲۵	مکروهات روزه	۸
۲۶	روزه‌های مکروه	۹
۲۷	روزه‌های حرام	۱۰
۲۸	قداست رمضان	۱۱
۲۹	ویژگی رمضان	۱۲
۳۰	زکات فطر	۱۳
۳۱	مسایلی دربارهٔ زکات فطر و احکام آن	۱۴

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقدمه

الحمد لله رب العالمين و الصلاة والسلام على أشرف الأنبياء و المرسلين سيدنا محمد وعلى آله وأصحابه أجمعين.

ماه مبارک رمضان، ماه نزول قرآن کریم، و بعثت پیامبر اسلام ﷺ است.

ماه مغفرت و آمرزش، ماه جود و کرم و بخشش، ماه عبادت و آبادی مساجد و منابر، ماه صبر و استقامت، ماه ایثار و از خود گذشتگی، ماه جهاد و تلاش، ماه رحمت و آزادی مسلمانان از آتش جهنم، و ماه سازندگی و تهذیب نفس که مسلمان می‌تواند در پرتو قرآن، کلام الله مجید، و در سایه عبادات صیام و قیام به معنویات و الطاف ربانی دست یابد و خود را مهذب و مصفی سازد و چنانکه سزاوار بندگان شایسته و نیکوکار خداست، تقصیر و نقص گذشته خود را جبران نماید. چنین ماهی فرصتی است بسیار ارزشمند که نباید لحظه‌ای از آن را در غفلت گذرانند. از این روی رسول الله ﷺ می‌فرمایند: «آن کس که رمضان سبب آمرزش گناهانش نگردد، و از دنیا بدون استفاده از ماه مبارک رمضان برود، خداوند او را از رحمتش

دور می گرداند».

چه قدر غافلند کسانی که از این ماه پر خیر و برکت و از فرصت مناسب آن استفاده نمی نمایند.

خداوند توفیق عبادت و استقامت بر شریعت نصیب همه ما فرماید، و در راه خدمت به اسلام و مسلمین همگی را موفق و مؤید بفرماید. به مناسبت ماه مبارک رمضان، مصلحت ایجاب می کرد تا در پایان کتاب، مسایلی در احکام زکات فطر طبق مذهب امام شافعی رحمه الله بیان نمایم، تا تکلیف مردم بر اساس مذهب روشن گردد. با توجه به آرا و نظریات مختلف علمای اسلام در مسایل فقهی عموماً و در مورد زکات فطر خصوصاً که محل احترام و ارزش هستند، از جهاتی قابل نقد، بررسی، تجزیه، تحلیل و ترجیح نیز می باشند، چون همه مردم قدرت استنباط احکام را ندارند و همچنین توانایی نقد و بررسی آرا و نظریات را ندارند، با مشاهده شدن بلا تکلیفی بسیاری از مردم در چگونگی پرداخت فطریه خود و تماس مکرر و اصرار عده ای بر اظهار نظر در این فریضه الهی، شرعاً نوشتن این مطالب را هر چند در وقت کم و مشغولیت زیاد، بر خود لازم دانستم. امیدوارم آنچه به رشته تحریر درمی آورم دین و وظیفه ای باشد که تأخیر آن جایز نمی باشد. «تأخیر بیان از وقت حاجت» یک مسأله اصولی است که فقها بر اساس آن نباشد اظهار نظرشان را از وقت نیاز به تأخیر اندازند. در ضمن

توفیق خود را در نوشتن این بیانیه خالصانه از خداوند پاک و منزه در این ایام پر برکت خواستارم و توفیق خدمتگزاری به دین مبین اسلام برای خود و دیگران نیز خواهانم.

در پایان از مدیریت محترم انتشارات ایلاف جناب آقای مجید احمدی گله‌داری که در ویرایش، چاپ و نشر این کتاب همکاری لازم را مبذول داشته‌اند، تشکر و قدردانی می‌کنم و توفیق روزافزون ایشان را در نشر علوم سودمند از خداوند بلندمرتبه مسألت می‌نمایم.

آیات روزه، بقره : ۱۸۳-۱۸۷

﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى
 الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿۱۸۳﴾ أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ ۚ فَمَنْ
 كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۗ وَعَلَىٰ
 الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مَسْكِينٍ ۗ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ
 خَيْرٌ لَهُ ۗ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۱۸۴﴾ شَهْرُ
 رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ
 الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ ۚ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۗ وَمَنْ كَانَ

مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ
وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى
مَا هَدَانَكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٨٣﴾ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي
فَأِنِّي قَرِيبٌ ۖ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ ۗ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي
وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿١٨٤﴾ أَجَلٌ لَّكُمْ لَيْلَةُ الصِّيَامِ
الرَّفَثُ إِلَىٰ نِسَائِكُمْ ۚ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ ۗ عَلِمَ اللَّهُ
أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ ۗ
فَالَّذِينَ بَشَرُوهُنَّ وَابْتَغَوْا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ ۖ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ
يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ۗ ثُمَّ
أَتُمُوا الصِّيَامَ إِلَىٰ اللَّيْلِ ۚ وَلَا تُبَشِّرُوهُنَّ ۚ وَأَنْتُمْ عَنْكِفُونَ فِي
الْمَسْجِدِ ۗ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا ۗ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ
ءَايَاتِهِ لِّلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٨٧﴾.

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید، بر شما روزه واجب شده است،
چنانکه بر کسانی که پیش از شما بوده‌اند واجب بوده است، تا باشد که

پرهیزگار شوید. (۱۸۴) روزه واجب در «ایام معدودات: روزهای اندک شمار ماه رمضان» است، پس کسی که از شما بیمار و یا مسافر باشد و از رخصت بیماری و سفری استفاده نمود، و روزه نگرفت به شمار آن روزها باید قضا نماید، و بر کسانی که توانایی روزه‌داری ندارند، (مانند سالمندان ناتوان و یا بیمارانی که امید به بهبودی ندارند)، لازم است در برابر هر روز فدیة بدهند، (و فدیة خوراک مسکینی است که در فقه روزه به مقدار ۶۵۰ گرم قوت «گندم، یا برنج» تعیین شده است و هر که کار خیر را پذیرا شود، و بر مقدار فدیة لازم بیفزاید و یا علاوه بر روزه واجب روزه سنت را بگیرد، برای او بهتر است)، و روزه داشتن برای شما بهتر است، اگر به حقایق و حکمت عبادت و روزه آگاه باشید. (۱۸۵) (آن چند روز معین و اندک)، ماه مبارک رمضان است که روزه آن بر شما واجب شده است. ماهی که قرآن در آن نازل شده است تا مردم را راهنمایی کند، و نشانه‌های روشنی از ارشاد به حق و حقیقت باشد (و میان حق و باطل در همهٔ دوران جدایی افکند). پس هر که از شما این ماه را دریابد (و رمضان ثابت گردد و او از اهل تکلیف باشد)، واجب است روزه ماه را بگیرد و اگر بیمار و یا مسافر باشد، می‌تواند روزه نگیرد و در برابر روزهایی که روزه نگرفته است قضا نماید. خداوند آسایش شما را می‌خواهد، و خواهان زحمت شما نیست، (و خداوند ماه رمضان را رخصت آن را برای شما روشن

داشته است)، تا تعداد روزهای رمضان را کامل گردانید و آنچه از رمضان کم کردید قضا نمایید. و خدا را بر اینکه شما را به احکام دین که سعادتتان در آن است هدایت فرمود، بزرگ دارید؛ («یعنی تکبیر بگویند و عظمت خدای را در دل و بر زبان جاری گردانید») و بر نعمت‌های او شکرگزار باشید. (۱۸۶) و هنگامی که بندگانم از تو (ای محمد ﷺ) درباره من پرسند (که من نزدیکم یا دور، بگو): من به بندگانم نزدیک هستم و دعای دعاکننده را اجابت می‌کنم، (و نیاز او را برآورده می‌سازم)، پس آنان دعوت مرا بپذیرند، و به من ایمان بیاورند، تا آنان راه یابند و هدایت شوند. (۱۸۷) آمیزش و نزدیکی با همسران در شب روزه‌داری حلال گردیده است. آنان لباس شما بپوشند و شما لباس آنان هستید، خداوند می‌داند که شما از لذایذ نفسانی می‌کاستید و معتقد بودید که شب‌ها بعد از خواب رفتن همخوابی با همسران حرام است و بر خود خیانت می‌کردید، خداوند توبه شما را پذیرفت و شما را بخشید. (پس هم اکنون که به نص صریح همخوابی در شب روزه آزاد است)، با آنان آمیزش کنید و چیزی را نخواهید که خدا برایتان نوشته است. (همچون بقای نسل و حفظ دین و عفت و آبرو و پاداش اخروی). و بخورید و بیاشامید تا آنگاه که رشته سبیده بامداد از رشته سیاه شب برایتان از هم جدا و آشکار گردد، سپس روزه را تا شب ادامه دهید. زمانی که در مساجد به عبادت اعتکاف مشغولید، (اگر به

خانه سری زدید، با زنان همخوابی نکنید، زیرا جماع اعتکاف را باطل می‌کند) این احکام روزه و اعتکاف حدود و مرزهای الهی است و به آنها نزدیک نشوید، خداوند این چنین آیات خود را برای مردم روشن می‌سازد، باشد که پرهیزگار شوید».

حکمت روزه

روزه عبادت بدنی است که شخص با نیت تقرب به درگاه خدا در طول روز شرعی «از فجر صادق تا مغرب» از کلیه چیزهایی که روزه را باطل می‌کند خودداری می‌ورزد.

روزه در واقع یک انقلاب درونی است که سازندگی دارد. در حقیقت روزه آن است که حکمت آن روشن باشد. روزه حقیقی آن است که تربیت جسمانی و روحانی را در بر داشته باشد. روح را پاک کند و نفس را آرام سازد. تن را سالم و روح را تقویت نماید. عزم و ارادهٔ انسان را استوار نماید و بر صبر و بردباری او بیفزاید.

بارزترین حکمت روزه، نوع دوستی است تا به فکر تهیدستان و بینوایان و محتاجان و یتیمان و گرسنگان باشد، و برای رفع نیازشان بکوشد.

فایده‌های روزه

شارع حکیم در هر عبادت مصلحت بندگان را در نظر داشته است، و شخص مکلف در انجام تکالیف خود، افزون بر فرمانبری از خدا، فوایدی نیز کسب می‌نماید که در این جا به بعضی از آنها اشاره می‌شود.

۱- روزه وسیله شکرگزاری است، زیرا پرهیز از لذت‌های سه‌گانه «خوردنی، آشامیدنی، جنسی» در طور روزه‌های رمضان سبب می‌شود که ارزش و قدرت نعمت‌ها را بدانند، و خداوند را که صاحب نعمت است و بخشنده نعمت‌هاست سپاسگزار باشد، و به همین سبب در

آخرین جمله آیه: ﴿وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾. (بقره / ۱۸۵)

سوره بقره درباره روزه آمده است که به این معنا اشاره دارد.

۲- روزه سبب تقوا و پرهیزگاری است، زیرا نفس هرگاه به خاطر رضای پروردگار و خوف از عذاب او در ترک حلال مطیع و فرمانبردار باشد، ناگزیر در پرهیز از حرام نیز فرمانبردار و مطیع او خواهد بود و

جمله: ﴿لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾. (بقره / ۱۸۴)

و یا: ﴿لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ﴾. (بقره / ۱۸۷)

بر این معنا تأکید می‌نماید.

- ۳- از فواید روزه غلبه بر نفس و کاهش شهوت است.
- ۴- از فواید روزه همکاری و همدردی با فقرا و گرسنگان است تا به وسیلهٔ روزه انسان به فکر محتاجان باشد، و از ثروت و مال خود که خداوند منان در اختیارش گذاشته، محتاجان را بی نصیب نسازد.
- به حضرت یوسف علیه السلام گفتند: با این همه ثروت و هستی، چرا بیشتر روزها را روزه می‌گیری و خودت را گرسنه می‌سازی؟ فرمودند: تا به فکر گرسنگان بیفتم.

فقه روزه

- ۱- روزه رمضان رکن مهم مسلمانی است که منکر آن کافر و تارک آن فاسق و گناهکار است.
- ۲- روزه بر هر فرد مسلمان که توانایی بر روزه‌داری داشته باشد واجب و فرض عین است.
- ۳- روزه بر زن در حالت حیض و نفاس واجب نیست، و در آن حالت روزه درست نیست و حرام است و بعد از رمضان در حالت پاکی قضای آن واجب است.
- ۴- حدوث حیض و نفاس، همچنان که در مفطرات روزه می‌آید، روزه را باطل می‌سازد.
- ۵- اگر به وسیله قرص ضد حاملگی که برای زن ضرر نداشته باشد و تجویز شود و حیض زن از موعد مقرر به تأخیر افتد، روزه گرفتن در چنین روزهایی که عادتش به تأخیر افتاده، واجب و درست است.
- ۶- روزه بر بیماری که قدرت روزه گرفتن را ندارد واجب نیست، اگر امید به بهبود دارد، پس از شفا یافتن قضا می‌گیرد و اگر بیماری مزمن است و امید به بهبود ندارد، باید در برابر هر روز فدیة «طعام به مسکین» دهد (۶۵۰ گرم گندم یا برنج).
- ۷- بیماری که بیماری مزمن دارد و یا سالمندی که توانایی بر روزه

گرفتن را ندارد در حکم برابرند، یعنی از روزه معاف شرعی‌اند و در ازای هر روز فدیة می‌دهند.

۸- زن باردار و زن شیرده در حکم روزه چهار حالت دارند :

الف : هرگاه هیچ نوع زیانی در اثر روزه‌داری به ایشان و فرزندشان نرسد، لازم است روزه بگیرند و رخصتی در ترک روزه ندارند.
ب : هرگاه زیان متوجه خود زن شود و جنین یا طفل زیان نبیند، حق افطار را دارد و قضا لازم می‌گردد.

ج : هرگاه در اثر روزه‌داری جنین یا طفل زیان بیند، حق افطار را دارد و علاوه بر قضا، فدیة نیز لازم می‌گردد.

د : هرگاه «مادر و فرزند» هر دو زیان بینند، فقط قضا لازم می‌گردد و فدیة لازم نمی‌شود.

۹- مسافری که سفرش ۱۶ فرسنگ یا بیشتر باشد و سفر او برای معصیت نباشد، می‌تواند از رخصت فطر استفاده نماید، مشروط به اینکه پیش از اذان صبح سفر خود را آغاز نموده باشد. و با وجود این روزه گرفتن بهتر است، مگر اینکه روزه او را بی‌تاب سازد، می‌تواند افطار نماید و قضا لازم می‌گردد (۱ فرسنگ = ۶ کیلومتر).

۱۰- روزه بر کسی که تمام روز بی‌هوش باشد، یا بر شخص دیوانه واجب نیست.

۱۱- اگر شخص بی‌هوش لحظه‌ای در روز به هوش آمد، روزه‌اش

درست است.

۱۲- اگر فرض شود، کسی تمام روز خواب رود و شب نیت روزه نموده باشد، روزه اش درست است.

۱۳- روزه بر کودک نابالغ واجب نیست، ولی وظیفه والدین است که فرزندان خود را از سن هفت سالگی به روزه داری تشویق نمایند. و چون احتمال بلوغ از سن نه سالگی است، لذا احتیاط آن است که کودکان را از سن هفت سالگی به روزه گرفتن عادت دهند.

۱۴- رکن روزه دو تاست و یا به عبارت دیگر دو چیز در روزه واجب است:

الف : نیت.

ب : امساک و خودداری از مفطرات.

۱۵- **طریقه نیت** : نیت به معنای عزم و اراده قلبی بر انجام دادن عبادت است، و لفظ آن که مؤکد نیت قلبی باشد عبارت است از : نیت کردم فردا روزه باشم، روزه ادای فرض ماه مبارک رمضان امسال برای خداوند بلندمرتبه.

۱۶- امساک به معنای خودداری از تمام چیزهایی است که روزه را باطل می کند، از صبح صادق تا مغرب شرعی.

۱۷- آنچه از مفطرات روزه می باشد و روزه را باطل می کنند عبارتند

از :

- ۱- خوردن و آشامیدن و رسیدن هر ماده‌ای به جوف «خالی‌گاه» که ورود آن از راه‌های باز طبیعی بدن باشد، حتی استنشاق بخور و دود سیگار و ...
- ۲- جماع و نزدیکی زناشویی.
- ۳- استمنا.
- ۴- حدوث حیض، نفاس و زایمان.
- ۵- جنون و دیوانگی.
- ۶- بی‌هوشی مطلق تمام روز که لحظه‌ای به هوش نیاید.
- ۷- استفراغ به عمد.
- ۸- سرم و آمپولی که رفع تشنگی و گرسنگی نماید.
- ۱۸- آنچه روزه را باطل نمی‌کند به قرار زیر است :
- ۱- استحمام و زیر آب رفتن به شرطی که آب از منافذ طبیعی بدن وارد «جوف» نشود.
- ۲- استعمال سرمه در چشم و یا قطره و پماد چشمی.
- ۳- سوزن و آمپول در رگ یا در عضله برای علاج و درمان.
- ۴- خوردن و آشامیدن به طریق فراموشی، مشروط بر اینکه به محض متوجه شدن دست بردارد و لقمه را فرو نبرد.
- ۵- چیره شدن استفراغ.

- ۶- استعمال حنا بر دست یا پا و یا روغن مالی پوست بدن.
- ۷- ورود گرد و غبار یا پشه که بدون قصد و اختیار وارد حلق روزه‌دار گردد.
- ۸- محتمل شدن در روز، و تأخیر در غسل جنابت که در شب واجب شده به بعد از اذان صبح، گرچه بهتر است پیش از اذان صبح غسل نماید.
- ۱۹- کفاره روزه: مردی که روزه رمضان خود را به وسیله جماع عمدی باطل ساخت، علاوه بر گنهکاری، امساک بقیه روز و قضای آن، کفاره نیز بر او لازم می‌گردد. کفاره به ترتیب زیر است:
- الف: آزاد کردن برده مسلمان.
- ب: در صورت نیافتن برده، دو ماه پی در پی روزه گرفتن.
- ج: در صورت عدم توانایی شصت مسکین اطعام دادن، هر مسکینی یک مد: ۶۵۰ گرم گندم یا برنج.
- ۲۰- فدیة روزه: فدیة به معنای اطعام مسکین است و در برابر هر روز یک مد طعام واجب می‌گردد.
- ۲۱- فدیة بر سه قسم است:
- ۱- فدیة‌ای که موجب اسقاط قضا می‌گردد.
- ۲- فدیة‌ای که موجب اسقاط قضا نمی‌گردد.

۳- فدیة تأخیر قضا.

۲۲- قسم اول فدیة، شامل دو نفر می باشد :

۱- بیمار مزمن.

۲- سالمند ناتوان که در برابر هر روز فدیة می دهد و روزه اش قضا

ندارد.

۲۳- قسم دوم که علاوه بر قضا، فدیة نیز لازم است شامل سه نفر

می باشد:

الف : زن باردار که به خاطر ترس از جنین روزه نگرفته است.

ب : زن شیرده که به خاطر ترس از فرزند شیرخوار روزه نگرفته

است.

ج : نجات دهنده ای که غرقی را نجات داده و موجب شکسته شدن

روزه اش شده است. در هر سه مورد علاوه بر قضای روزه، فدیة نیز

لازم می گردد.

۲۴- فدیة تأخیر مخصوص کسانی است که در قضای روزه سستی

کرده اند و سال یا سالهایی بر آن گذشته است. و به تعداد سالها برای

هر روز یک فدیة لازم می گردد، مثلاً اگر پنج روز قضا دارد و یک سال

بر آن گذشته است، پنج مد فدیة لازم است، و اگر دو سال گذشته

است، برای پنج روز، ده فدیة لازم است.

۲۵- تذکر: فدیة لازم، حتماً باید قوت غالب «گندم یا برنج» باشد

و به هیچ وجه قیمت جایز نیست. خداوند می‌فرماید: **وَعَلَى**

الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مَسْكِينٍ

«و بر کسانی که توانایی روزه گرفتن ندارند، غذا دادن هر مسکین

لازم است».

و طعام شامل قوت و غذای غالب مردم است. والله اعلم.

سنت‌های روزه

برای روزه‌دار سنت است موارد زیر را رعایت نماید:

- ۱- تناول غذای سحر و تأخیر در آن: هر چند دیرتر باشد بهتر است تا میان سحری و اذان صبح فاصله زیاد نباشد که به خواب رود و از نماز جماعت صبح محروم گردد.
- ۲- تعجیل در فطر و شتابیدن برای افطار بعد از غروب کامل آفتاب.
- ۳- افطار کردن بر چند دانه رطب یا خرما.
- ۴- خواندن دعای افطار :

(اللهم لك صمت وبك آمنت وعلیک توكلت وعلی رزقك

أفطرت، ذهب الظمأ، وابتلت العروق، وثبت الأجر إن شاء الله).

«خدایا، برای تو روزه گرفتن و به تو ایمان آوردم و بر توکل کردم و بر روزی تو افطار کردم. تشنگی از بین رفتن و رگ‌ها سیراب شد و به خواست خدا پاداش تثبیت شد».

- ۵- پرهیز از چیزهایی که با اهداف روزه مغایرت دارد مانند: غیبت، خبرچینی، سخن بیهوده و ... زیرا این اعمال در همه حالت حرام است و شایسته نیست شخص روزه‌دار ثواب عبادت روزه‌اش را با دروغ، غیبت، و ... باطل و ناقص سازد.

- ۶- احسان و صدقه دادن به خویشاوندان مستحق و همسایگان، فقرا، مسکینان و ...
- ۷- مشغولیت به کارهای نیک، دانش‌اندوزی، تلاوت قرآن، یاد خدا و صلوات بر پیامبر ﷺ و آل اطهار و یاران برگزیده و راستینش.
- ۸- اعتکاف یا ماندن در مسجد به قصد طاعت و عبادت.

آداب روزه

شخص مسلمان برای دستیابی بیشتر و بهتر به معنویات، لازم است که خود را کاملاً برای روزه‌داری آماده کند. با رعایت نکات زیر بهتر می‌توان این آمادگی را به دست آورد:

۱- آمادگی کامل برای روزه‌داری، یعنی به بهانه‌های مختلف مانند، تمارض، خود را به مریضی زدن، و با اظهار کسالت و ناراحتی خود را از نعمت روزه‌داری محروم ننمایند.

۲- احکام و فقه روزه را دقیقاً فراگیرد، و در کلاس‌های درس که در شب‌های رمضان تشکیل می‌گردد شرکت نماید تا روش صحیح روزه‌داری را بداند و بدان عمل نماید.

۳- اعتکاف و حضور در نمازهای پنج‌گانه و شرکت در تراویح و تلاوت قرآن و نماز قیام تا بهره‌های معنوی را کسب نماید.

۴- حلم و بردباری که از اهداف مهم روزه است از اخلاق خود سازد و با کسی درگیر نشود و ناسزا نگوید.

۵- اگر دشنام و ناسزایی شنید، جواب نگوید، زیرا شایستهٔ روزه‌دار نیست که بد را به بدی پاسخ دهد، بلکه بگوید: من روزه‌ام.

۶- غذای افطار برای فقرا، در حد توانایی‌اش فراهم نماید. در حدیث است: «هر کس فقیر روزه‌داری را افطار داد، مانند ثواب روزه»

او اجر دارد».

۷- در نفقه دادن به خانواده آسان گیرد و دست باز داشته باشد، به شرطی که جنبهٔ اسراف نداشته باشد. تا همهٔ مردم این ماه مبارک را به شادی و بی‌نیازی بگذرانند.

مکروهات روزه

- ۱- چشیدن غذا در روز رمضان.
  - ۲- تأخیر عمدی در افطار که از وقت فضیلت بگذرد.
  - ۳- حجامت و فصد، سرمه و قطره در چشم، و تزریق سرم و آمپول در حال روزه.
  - ۴- زیاده‌روی در مضمضه و استنشاق.
  - ۵- به کار بردن عطر و بوی خوش و استعمال زینت.
  - ۶- مسواک زدن بعد از ظهر.
- «بهتر است مسواک و خمیر دندان بعد از غذای سحر استفاده شود».

روزه‌های سنت

- ۱- دوشنبه و پنجشنبه از هر هفته.
- ۲- سه روز از هر ماه «ایام البیض» ۱۳، ۱۴، ۱۵ هر ماه.
- ۳- تاسوعا و عاشورا «نهم و دهم محرم».
- ۴- روز عرفه «نهم ذیحجه».
- ۵- روزهٔ شش «۶» روز بعد از عید فطر در ماه شوال.

روزه‌های مکروه

- ۱- اختصاص روز جمعه و یا شنبه به روزه‌داری.
- ۲- روزه تمام سال که هر روز، روزه باشد، اگر از این روزه‌داری زیان می‌بیند و یا حقی از او فوت می‌شود کراهت دارد.

روزه‌های حرام

- ۱- روزهٔ روز شک، سی‌ام شعبان که صحبت از دیدن هلال رمضان می‌شود، اما به ثبوت شرعی نرسیده است.
- ۲- روز عید فطر.
- ۳- روز عید قربان.
- ۴- سه روز «ایام التشریق» ۱۱، ۱۲، ۱۳ حج.
- ۵- زن در حالت حیض و نفاس.

قداست رمضان

رمضان ماه خیر و برکت و بهار عمر و فرصت مناسب برای کسب معنویات و جبران ما فات می باشد.

در حدیث شریف است که رسول الله ﷺ فرمودند: «کسی که رمضان سبب آمرزش گناهانش نگردد و بمیرد، خداوند او را از رحمتش دور می گرداند».

چه قدر تبهکارند کسانی که قدر این نعمت‌ها را ندانند و قداست رمضان را لکه‌دار سازند، و با تظاهر به عمل ننگین خود روزه‌خواری نمایند. تظاهر به روزه‌خواری، یعنی اعلام جرم علیه خود. تظاهر به روزه‌خواری از گناهان بزرگ است که نظام حکومت اسلامی باید شدیداً با آن مبارزه کند و بر عموم مسلمین نیز همکاری با نظام مقدس اسلامی واجب است، تا در احیای شعایر اسلامی همگی وظیفه خود را ادا کرده باشند.

و بر فرد مسلمان واجب است در ازاله منکرات با حکومت اسلامی همکاری لازم را بنماید تا عامل فساد ریشه‌کن گردد.

ویژگی رمضان

ماه مبارک رمضان دارای ویژگی‌هایی است که به برخی از آنها اشاره می‌شود:

- ۱- نزول قرآن و بعثت پیامبر اسلام ﷺ.
- ۲- وجوب روزه به مدت یک ماه.
- ۳- نماز تراویح و قیام رمضان.
- ۴- وجود شب قدر در شب‌های رمضان.
- ۵- وجوب کفاره سنگین بر مردی که در روز رمضان نزدیکی کند.
طبق تفصیلی که در بحث کفاره گذشت «شماره ۱۹ از فقه روزه».
- ۶- امساک بقیه روز از خصایص رمضان است که در موارد زیر واجب است در بقیه روز چیزی نخورد:
الف: کسی که در شب نیت روزه ننموده است.
ب: اگر در روز سی‌ام شعبان خبر ثبوت ماه رسید.
ج: کسی که عمداً روزه را باطل ساخت، بقیه روز بعد از توبه کردن، لازم است امساک نماید.
د: نابالغی که در حالت روزه‌داری بالغ شود، لازم است روزه را تا شب ادامه دهد.
- ۷- وجوب پرداخت زکات فطر.

زکات فطر

از ویژگی‌های ماه رمضان پرداخت زکات فطر است که به مناسبت پایان ماه مبارک و شکرانهٔ این نعمت بزرگ و توفیق عبادت و همدردی با فقرا و مستمندان در روز عید مشروع شده است که برای هر نفر، دادن یک صاع (۲/۵ کیلوگرم) از قوت غالب شهر «گندم یا برنج» بر همهٔ مسلمانان واجب است.

مسایلی دربارهٔ زکات فطر و احکام آن

زکات فطر یا فطریه از ویژگی‌های ماه مبارک رمضان است که به مناسبت پایان ماه روزه و به شکرانهٔ توفیق عبادت و طاعت خدای متعال در ماه ضیافت الله که نعمتی است بسیار بزرگ و ارزشمند و نیز برای همدردی با فقرا و مسکینان در روز عید، واجب و مشروع شده تا کمکی به مستمندان و نیازمندان باشد و نیز سبب طهارت و پاکیزگی روزه‌دار گردد.

مهمترین مسایل و احکام فطریه به شرح زیر بیان می‌گردد:

مسألهٔ ۱: تعریف زکات فطر: زکات فطر، صدقهٔ فطر، فطریه، زکات فطرت، سر روزه، سر فطره، نام‌های مختلفی است که مفهوم واحدی دارند و آن عبارت است از: پرداخت مقدار معین از قوت (غذای) غالب شهر به عنوان واجب شرعی که به مستحق داده می‌شود.

مسألهٔ ۲: زکات فطر یا صدقهٔ فطر یا ... به عید سعید فطر نسبت داده شده است، زیرا که همزمان با غروب آفتاب شب عید واجب می‌گردد.

مسألهٔ ۳: زکات فطرت منسوب به فطرت و سرشت مسلمان است، چون هر مسلمان زکات سرانه را می‌پردازد.

مسأله ۴ : زکات فطر در سال دوم هجری واجب و مشروع شده است.

مسأله ۵ : دلیل وجوب صدقه فطر، اجماع عملی مسلمانان با استناد به روایت‌های متعدد که دلالت بر وجوب آن دارند.

مسأله ۶ : فایده و حکمت عملی پرداخت زکات فطر، طهارت و پاکیزگی روزه‌دار است که نقصان روزه را جبران می‌کند. همانند سجده سهو که نقصان نماز را جبران می‌کند.

مسأله ۷ : فایده اجتماعی زکات فطر، تعاون و همکاری در تأمین غذای بینوایان در روز عید و رمز فراموش نکردن فقرا و نیازمندان است که به شکل عمومی و تکلیف شرعی واجب شده است.

مسأله ۸ : وقت وجوب زکات فطر غروب آفتاب شب عید است.

مسأله ۹ : کسی که بعد از غروب آفتاب شب عید فوت کند زکات فطرش واجب است.

مسأله ۱۰ : نوزادی که قبل از غروب آفتاب شب عید به دنیا آید فطریه‌اش لازم است.

مسأله ۱۱ : جنین در شک مادر فطریه ندارد، مگر از باب استحسان نظر به فتوای حضرت عثمان بن عفان رضی الله عنه.

مسأله ۱۲ : نوزاد پس از غروب آفتاب شب عید، فطریه ندارد.

مسأله ۱۳ : وقت ادای سر فطره پیش از رفتن به میعادگاه عید برای نماز عید می‌باشد و بعد از نماز عید تا غروب آفتاب روز عید ادا، ولی مکروه می‌باشد. حتی‌الامکان حتماً قبل از نماز عید بین فقرا پخش گردد.

مسأله ۱۴ : تأخیر در پرداخت فطره از روز عید حرام و به قضا می‌افتد.

مسأله ۱۵ : وقت وجوب فطره، شب عید فطر می‌باشد ولیکن مانعی نیست که چند روز قبل از عید به مستحقان داده شود، البته با شرایطی که فقها بیان کرده‌اند.

مسأله ۱۶ : زکات فطر چون زکات سرانه است، یعنی بر عموم مسلمانان (مرد، زن، پیر، جوان، بالغ، نابالغ، نوزاد، آزاد، برده، غنی، فقیر، مسکین) واجب است.

مسأله ۱۷ : فقیری از دادن زکات فطر معاف است که غذای شب و روز عید را نداشته باشد.

مسأله ۱۸ : فقیری که غذای شب و روز عید را ندارد، چنانچه با کمک‌های مردمی که فطره به او می‌دهند، افزون بر نیاز خود را دارا شد، بر او واجب است که زکات فطر خود را ادا کند.

مسأله ۱۹ : زکات فطر به سبب اینکه زکات بدن، یعنی زکات سرانه

است، نصابی ندارد، بلکه معیار در توانایی پرداخت آن، افزون بر نیاز بودن غذای شب و روز عید می‌باشد.

مسأله ۲۰: هر شخص وظیفه دارد فطریه خود و کلیه افراد تحت پوشش را که مخارج روزانه آنها به طریق شرعی بر او واجب است، بپردازد، مانند: همسر، فرزندان و.

مسأله ۲۱: اگر سرپرست خانواده‌ای نتواند زکات فطر تمام اعضای خانواده‌اش را بدهد، از مقداری که موجود است فطریه افرادی را که به ترتیب ذکر می‌شود، می‌پردازد: خودش، همسرش، کوچک‌ترین فرزندش، پدرش، مادرش، و سپس فرزندان بزرگ‌تر تا هر جا که برسد و کفایت کند، حتی اگر کمتر از یک صاع (۲ کیلو و نیم) داشته باشد همان مقدار را به جای فطریه خودش می‌دهد.

مسأله ۲۲: فطریه زن مطلقه، طلاق رجعی (یک طلاقه و دو طلاقه) و یا مطلقه، طلاق بائن (سه طلاقه) که حامله باشد بر شوهر واجب است، چون نفقه ایشان در زمان عدت بر شوهر طلاق‌دهنده می‌باشد.

مسأله ۲۳: فطریه مهمانان شب و روز عید بر صاحبخانه نیست و همچنین فطریه کسانی که در طول ماه مبارک رمضان در منزل کسی زندگی می‌کنند با اینکه غذای سحری و افطاری نیز تناول می‌کنند، مگر از باب فضیلت و احسان.

مسأله ۲۴: مقدار واجب فطریه سرانه، یک صاع نبوی است و آن پیمانه‌ای است که در وزن معادل سه چارک محلی، یعنی ۲۵۰۰ گرم (دو کیلو و نیم) از قوت غالب شهر، یعنی برنج می‌باشد.

مسأله ۲۵: قوت غالب باید از دانه سالم بی‌عیب باشد، بنابراین برنج کرم‌زده و یا شکسته و خورده شده یا آرد برنج گرچه به مصرف می‌رسد جایز نیست.

مسأله ۲۶: فطریه باید به کسانی که مستحق زکات هستند داده شود و دقت گردد تا بر اساس نیاز نیازمندان اولویت‌بندی شود.

مسأله ۲۷: فطریه هر کدام از اعضای خانواده را با نیت جدا کنید و سپس همه را با هم مخلوط کنید و سپس بین مستحقان تقسیم نمایید.

مسأله ۲۸: افرادی که نیت شان معتبر است، مانند: عاقل، بالغ و بچه‌ای که قدرت تشخیص دارد، خودشان نیت فطریه را می‌کنند و افرادی که نیتشان معتبر نیست، خردسال و دیوانه، ولی آنها نیت می‌کند.

مسأله ۲۹: انتقال فطریه از شهری به شهر دیگر با وجود مستحقان جایز نمی‌باشد.

مسأله ۳۰: پرداخت قیمت فطریه، یعنی به جای قوت غالب، پرداخت نقد و یا جنس دیگر، در مذهب امام شافعی رحمه‌الله و

همچنین در مذهب امام مالک و امام احمد بن حنبل رحمة الله علیهما جایز نمی باشد.

مسألة ۳۱: با توجه به وجود آرا و نظریات مختلف در توجیه تجویز قیمت فطریه به نظر این جانب، چنانکه رأی اکثریت علما در دنیای اسلام است، در هیچ شرایطی پرداخت قیمت فطریه جایز نمی باشد. به دلیل و طبق قاعده اصولی: «لا اجتهاد مع النص»؛ یعنی با وجود دلیل منصوص، اجتهاد جایز نمی باشد.

مسألة ۳۲: اگر مؤسسه یا افرادی متعهد گردند که فطریه مردم را به طریق نقد عادلانه و کارشناسی شده جمع آوری نمایند و سپس بر اساس مقررات فقهی اقدام به خرید قوت غالب شهر نمایند و وکالت در خرید قوت و توزیع آن داشته باشند، بلامانع می باشد.

موفق و مؤید باشید

عبدالعزیز قاضی زاده - امام جمعه اوز

۸۳/۸/۱۷ برابر با ۲۳ رمضان ۱۴۲۵